

Чи любиш ти думати?

Прийшов час для учнів. Перевірте, чи вчите Ви їх думати, чи оцінюєте їх належним чином. Проведіть такий тест – найкраще анонімно – в класі, а потім обговоріть його результати з учнями. Подумайте, що можна зробити, щоб на Ваших уроках було помітно процес мислення. Не забудьте залучити до цього процесу молодь.

На кожне запитання дай одну з чотирьох відповідей:

- так, часто – постав два плюси [++]
- так, зрідка – постав один плюс [+]
- здебільшого ні – постав один мінус [-]
- ніколи – постав два мінуси [--]

Підрахуй, скільки балів ти отримав, віднімаючи плюси від мінусів в кожній із десяти категорій, результат запиши в кружельцях поряд з назвами розділів. Ти отримаєш портрет свого способу мислення і дізнаєшся, наприклад, що твоєю сильною стороною є цікавість, а слабшою – наполегливість.

I. Чи цікавить тебе світ?

1. Коли ти вчишся за допомогою підручника або на уроці, чи ставиш ти собі самому або вчителю запитання: «Чому?», «А що було б, якби...?», «Як це можливо?»
2. Під час роботи над якоюсь темою чи шукаєш ти додаткову інформацію, запитуєш вчителя, шукаєш в книжках чи в інтернеті?
3. Коли ти щось вивчаєш, чи приходять до тебе думки на кшталт: «Справді?», «Я про це не знав», «Як класно!»?

II. Чи важлива для тебе точність?

4. Чи шукаєш ти доказів, прикладів для підтвердження тез і теорій, з якими стикаєшся під час навчання?
5. Чи намагаєшся висловлюватись точно, повторюючи якусь думку два рази, щоб краще підібрати слова?
6. Коли ти щось пишеш, чи думаєш: «Треба це ще обдумати», «Як це краще виразити?», «Це треба обґрунтувати інакше?»

III. Чи завзятий ти?

7. Чи можеш ти довго зосереджуватись над якимось завданням і чи маєш свої способи подолання втоми?
8. Якщо якийсь із варіантів рішення не призвів до успіху, чи шукаєш ти інший, а якщо зовсім не можеш дати собі ради, чи просиш про допомогу?
9. Якщо ти стикаєшся із труднощами, чи буває, що говориш собі: «Я впораюсь», «Спробую інакше», «Мушу це врешті якось зробити?»

IV Чи готовий ти ризикувати?

10. Чи намагаєшся ти шукати відповіді на запитання, які видаються занадто складними, вище рівня твоїх знань і можливостей?

11. Якщо все ж не вдається вирішити складну проблему, чи говориш ти собі: «Може, іншим разом», «Якби я знав більше, то точно б дав собі раду», «Варто було спробувати»?
12. Чи зголошуєшся відповідати добровільно, навіть тоді, коли ти не впевнений у відповіді?

V Чи гнучкий ти?

13. Чи зможеш ти прийняти чийсь критику або рекомендацію, щоб вирішити проблему інакше, ніж ти хотів?
14. Чи зможеш ти змінити спосіб вирішення проблеми, якщо він виявиться неефективним?
15. Чи ти говориш під час виконання завдань: «Я це робив так, але, може, ліпше зробити це інакше», «Можливо, її ідея є кращою, варто спробувати»?

VI Чи винахідливий ти?

16. Коли з'являється якась проблема, чи придумуєш ти більше, ніж один варіант рішення?
17. Чи любиш ти працювати за методом мозкового штурму – коли ціла група намагається придумати якнайбільше ідей?
18. Чи буває таке, що ти думаєш або говориш: «Спробуймо інакше», «Цікаво, чи є простіший спосіб», «Добре було б придумати щось нове»?

VII Чи вмієш ти користуватися думками інших людей?

19. Чи слухаєш ти уважно, коли інші люди представляють свої ідеї?
20. Чи ти можеш знайти в книжках та інших джерелах рекомендації та ідеї щодо вирішення проблеми?
21. Чи буває таке, що ти думаєш або говориш: «Це ти дуже добре придумав, я лише хотів би додати, що...», «Якби твою ідею поєднати з моєю...», «Думки письменника Х можна було б використати у цій ситуації»?

IX Чи ти думаєш про те, як ти думаєш?

22. Чи можеш ти розкласти завдання на менші елементи/етапи, зробити нотатки чи підготувати схему, яка допоможе зрозуміти проблему?
23. Чи ти можеш спостерігати зі сторони за своєю роботою, чи думаєш: «Посувається добре, але здається, я відхилився від теми», «Ну що ж, другий етап вже пройдено»?
24. Чи відносно легко було тобі відповідати на запитання цього тесту?

Alicja Pacewicz, *Czy ty lubisz myśleć?*, матеріал підготовлено в рамках програми Szkoła z Klasą у версії: „Lego, cogito, ago”.

Як виховати «мислителя»?

Ви провели аналіз своєї попередньої роботи, знаєте сфери, над якими слід попрацювати. Знаєте також, які проблеми у Ваших учнів. Ось кілька вступних рекомендацій, які полегшать розбудити цікавість серед наймолодших учнів.

1. Показуйте учням, що світ заворожує, і що відкриття його таємниць приносить задоволення. Навчіть ставити запитання і шукати відповіді.
2. Просіть учнів, щоб вони Вам про щось розповідали: про музику, яку слухають, про школу, до якої ходять, про книжки, які читають. Запитуйте: Що у цьому є найбільш цікавим?, Що вас захоплює і чому?
3. Ставте запитання, які схиляють до передбачення: Що було б, якби...?
4. Вчіть безперервності і гнучкості мислення, запитуйте: Чого тут ще не вистачає? Чи ви бачите помилки у своїх роздумах? Як можна це зробити краще?
5. Читайте разом книжки, як художню літературу, так і науково-популярну. Переглядайте газети, особливо наукові статті.
6. Використовуйте щоденні ситуації. Замість того, щоб усім класом планувати святкування дня Святого Миколая чи Різдва, запропонуйте учням власноруч скласти список покупок, беручи до уваги побажання класу, потреби однокласників. Нехай виберуть найкращу цінову пропозицію.
7. Організуйте ігри у тлумачення слів, визначення центральної ідеї, поєднання інформації, формулювання висновків, прогнозування. Наймолодших дітей запитуйте: Що спільного у скарбнички і банку? або Яка різниця між радіо і телебаченням? Старших – Чим відрізняються процеси розчинення і плавлення? Або зіграйте в «Передбачення дивних наслідків»: Що було б, якби під час дощу замість води падало молоко?
8. Не робіть надмірного акценту на результатах навчання, оцінках. Зосередьтеся на тому, щоб дитина вчилася мудро, щоб була зацікавленою.
9. Час від часу допоможіть учням зробити розширений проект. Це може бути дослідження про колядки, про цунамі, літературне есе, опис експерименту...
10. Вчіть дивитись свіжим поглядом і з іншої сторони. Посмійтесь разом з немудрих телевізійних програм чи реклами.
11. Розвивайте з учнем навички дослідника: неупереджений аналіз, цікавість до світу, розпізнавання (висування гіпотез), перевірку інформації, критичне мислення. Зробіть разом якийсь експеримент.
12. Ставте запитання: Що це змінює? Вчіть розпізнавати зв'язки.
13. Допоможіть розвивати комунікабельність, це допоможе працювати у групі й отримувати прихильність оточення.
14. Замість «не знаю» вчіть учня говорити: «зараз це перевірю».
15. Показуйте, що помилки – це не погано, бо це можливість вчитися.
16. Піднімайте учням планку, визначайте амбітні, але досяжні цілі. Хваліть їх за креативність та самостійність мислення.
17. Самі багато думайте, розвивайтесь, цікавтесь світом. Своїм прикладом покажіть молодим людям, яке задоволення це приносить.

Grażyna Czetwertyńska, *Jak wychować „myśliciela?”*, матеріал підготовлено в рамках програми Szkoła z Klasą у версії: „Lego, cogito, ago”.

Запитання добрі і запитання погані – або про що запитувати учнів, щоб вони не робили помилок?

Аби проілюструвати роль запитань в процесі навчання, ми використаємо приклад вчительки, про яку говорять, що вона вимоглива і успішна. Вона постійно ставить запитання. Спостерігач нарахував близько шістдесят запитань, скерованих до учнів, до себе, в простір, не очікуючи на відповідь. Вона сама говорить:

«Я завжди вважала, що чим більше запитань, тим краще. Вони є важливішими, ніж відповіді. Мені треба опрацювати величезний матеріал, завдяки запитанням учні знають, що вони повинні вміти».

Вчителька діє наступним чином: ставить запитання учням, відповідає на нього той, хто першим підніме руку. Учень має секунду на те, щоб почати відповідати, якщо не може, то до відповіді запрошується наступний. Вчителька ставить плюси за активність.

«Мені треба дбати про темп уроку. Треба впоратись з матеріалом. Якщо я даю шанс слабшим учням і чекаю, поки вони додумаються, найкращі учні втрачають на цьому».

Учні запитань не ставили (виняток: «Коли буде тест?»). Вчителька присікала спроби почати розмову.

«Завжди є ті, хто хоче знайти «дірки в усьому». Але в наших інтересах є дотримуватись теми, не повертатись до того, про що ми вже говорили. Якби ви були уважні на попередніх уроках, то не мали б зараз запитань».

Чому вчителька ставить запитання учням? «А як мені проводити урок? Я мушу знати, чи мої учні зрозуміли і добре виконали завдання».

Запитання, які обмежують, замість того, щоб розвивати

Постановка виключно запитань, на які вчитель знає відповідь, спричиняє до того, що учні концентруються на відгадуванні правильної відповіді або такої, яку вчитель вважає правильною, наприклад:

- запитання цілковито контрольні, відповідь на які відома: Як називається? В якому році?

- запитання закриті (можлива лише відповідь так/ні): Чи знаєш, що причиною рішення для атаки була неправдива інформація, яку отримав король? Чи ти вже порахував, що ціна плаща зросла на 20%?

- запитання для підтримки дисципліни (які служать для остороги, оцінки, самооборони вчителя): Чому ти знову заважаєш? Чому ви перестали працювати? Як ти поводишся?

- вимушене підтвердження (учні повинні погодитись): Можемо рухатись далі? Зробимо це так, добре? Це цікаво, правда?

Ви не мусите, ще й не потрібно, цілковито відкидати такі запитання, але не треба на них зупинятися.

Запитання, які спонукають думати

Запросімо учнів спільно подумати, ставлячи їм такі запитання: Що ви думаєте з цього приводу? Чого ми хочемо досягти? Які у нас є можливості пошуку рішень?

Потурбуймося, щоб разом з учнями стати на бік шукачів рішень; використовуймо запитання, які підкреслюють невпевненість, незнання: Які висновки можна було б з цього зробити? Що можна було б використати як доказ його провини? Чого ми ще не знаємо?

Допомагайте учням у використанні попередніх досягнень, підкреслюйте, що слухаєте їхні думки і цінуєте їх: Ти вважаєш, що...? Розкажи нам більше, це цікаво.

Допоможіть їм повірити в успіх: Що вже вдалося встановити вашій групі? Як хочеш використати те, що ти робив на попередньому уроці?

Ставте якнайбільше запитань, які активізують різні способи мислення: Яке це? Що з цього випливає? Чим воно відрізняється? Що буде далі, як думаєш? Як це можна пояснити? Що можемо тут змінити? Як це довести? Чи маєте ідеї для більш оригінального пояснення? Який вигляд мав Тадеуш, який вираз обличчя, коли побачив Зою?

Grażyna Czetwertyńska, *Pytania dobre i złe*, матеріал підготовлено в рамках програми Szkoła z Klasą у версії: „Lego, cogito, ago”.

Як читати, щоб зрозуміти, або стратегії читання із розумінням інформаційних текстів

Для читання із розумінням важливо не тільки те, що відбувається в процесі самого читання, але й те, що передує опрацюванню тексту, а також те, що приходить після нього. Що може зробити читач, щоб якнайкраще зрозуміти та засвоїти текст? Ось декілька загальних рекомендацій.

Перша стратегія: Перед, під час і після...

Перед читанням:	В процесі читання:	Після читання:
Попросіть учнів, щоб вони: - зорієнтувалися, чого стосується текст (кинувши на нього оком, проглянувши заголовок, підзаголовки, примітки, ілюстрації тощо), в такий спосіб розбудите у них цікавість, - запитайте, що вони знають на цю тему, - запропонуйте їм виписати найважливіші факти або поняття з тексту; варто заохотити молодь перевіряти значення цих понять в словниках або енциклопедіях, а також формулювати запитання, на які вони хотіли б знайти відповідь у тексті.	Попросіть учнів, щоб вони: - уявили собі предмети, події, щоб думали і відчували, щоб не боялись асоціацій, суджень та оцінок, - записували відповіді на запитання, які поставили собі перед та під час читання, - повернулись до фрагментів, яких не зрозуміли.	Попросіть учнів, щоб вони: - знайшли інші джерела, аби прояснити собі те, чого не зрозуміли, - написали резюме, - окреслили, як можуть використати те, про що дізналися, - подумали, що ще треба дізнатись та де можна знайти таку інформацію.

Друга стратегія: Ключові слова

Метод ключових слів полягає в пробудженні інтересу учнів перед читанням тексту так, щоб процес читання був активною формою перевірки їхніх гіпотез та знань. Перед тим, як дати учням текст для читання, виберіть із нього 10-20 ключових слів. Прочитайте повільно ці слова учням та попросіть, щоб вони уявили собі, про що текст.

Попросіть учнів, щоб вони:

- намалювали картинку, символ,
- підготували список запитань до тексту (про що ви хочете дізнатися?),
- передбачили і сказали, про що йтиме у тексті.

Тільки після цього запропонуйте учням прочитати текст і порівняти їхні початкові уявлення з тим, що знайшли у тексті зараз. Заохочуйте учнів представити те, що

вони прочитали, за допомогою міні-резюме, малюнку, відповідей на запитання тощо.

Стратегія третя: Вхідження в текст

Ця стратегія допомагає учням уявити собі те, про що вони читають, залучити їхні емоції та викликати у них зацікавлення. Наприклад:

Прочитайте вголос наступний текст, а далі поділіться з іншими своїми коментарями.

ТЕКСТ	КОМЕНТАРІ
„Організація провінції”	<i>Провінція – це щось поза центром, але що спільного це може мати з Римом?</i>
Під час завоювання Італії римлянами найбільш важливим здобутком були сільськогосподарські землі. В епоху великих завоювань ця мета втратила значення.	<i>Великі завоювання – треба перевірити, коли це було. Вже знаю: до половини III ст. до н.е. Римляни захопили Італію, а потім завойовували Сицилію, Корсику, Сардинію, Іспанію, північну Африку.</i>
Римляни не хотіли поселятись за межами Італії, тому земля, яку вони здобували під час битв в Іспанії, Карфагені чи Греції, мала для них невелику цінність.	<i>Це не дивно, в Римі життя було цікавішим, ніж в сухій Африці. Але що вони мали проти Греції? Хіба лише те, що вона далеко.</i>
Значення, однак, мали доходи з провінції та здобич.	<i>З якої провінції? Далі не розумію...</i>
Римляни поступово опановували землі, що належали Карфагену та елліністичним державам, а загарбані терени робили провінціями. Провінціями називали території, що підпорядковувались республіці, і якими від імені республіки управляли намісники.	<i>Ага, то це про таку провінцію ідеться.</i>
Намісниками зазвичай ставали найвищі посадові особи. Загалом, Сенат призначав їм провінції шляхом жеребкування.	<i>Греки також території правління між собою визначали жеребкуванням. Цікава ж ця лотерейна демократія для обраних. Випадок Понтія Пілата! Він власне був намісником.</i>

--	--

Jak czytać, by rozumieć, czyli siedem strategii czytania ze zrozumieniem tekstów informacyjnych, у: „Czytam więc jestem”, додаток до „Gazety Wyborczej” від 28.09.2004р.

Стратегія четверта: Сліди твого мислення

Перевагою цього методу є простота, тому варто відпрацювати його на уроці. Поділіть учнів на пари, нехай вони разом розроблять свою систему знаків, потім випробують її на двох різних текстах, обмінюються текстами та обговорять, чи спрацювала система. З цією метою варто розробити власну систему знаків, якими можна позначати текст для читання. Наші пропозиції – це лише приклад таких позначень:

* = це важливо
+ = це підтверджує мої припущення
o! = цілком інакше, ніж думав
? = це мене насторожує, треба перевірити
ні = з цим не погоджуюсь
так = з цим погоджуюсь
! = цікаво

Стратегія п'ята: Правда чи неправда

Це наступний спосіб зацікавити учня текстом і допомогти йому краще його зрозуміти. Перед читанням завданням читача є дати відповіді на підготовлені ним же запитання, що стосуються змісту тексту, причому учень відповідає на основі попередніх знань або інтуїції. Це потім дозволяє «заякорити» нову інформацію на старій і втягує дитину у гру, побудовану довкола питання: «Цікаво, я мав рацію, чи помилявся...».

Перед читанням тексту: Впиши П або Н в ліву колонку наступної таблиці:

	Відповідь перед читанням	Твердження	Відповідь після читання
1.		Свідок повинен сам довідатись перед слуханням, які у нього є права. Незнання прав його не виправдовує.	
2.		Якщо тебе викликали у ролі свідка, ти завжди можеш відмовитись давати свідчення.	

3.	Маєш право на збереження заробітної плати на час, коли ти був відсутній на роботі, якщо ти виступав у ролі свідка.	
4.	Свідок сам несе витрати за проїзд на судові засідання і не може вимагати їхнього відшкодування. Це обов'язок громадянина.	
5.	Як свідок мусиш давати свідчення, але в окремих випадках ти можеш приховати правду і навіть давати неправдиві свідчення.	
6.	Роботодавець сам вирішує, в який час його працівник може виступати свідком у суді, але повинен поінформувати про це суд за сім днів.	

Тепер прочитай наступний інформаційний текст:

З правила обов'язкового надання показів свідком є винятки. Особливо важливим є право відмовитись давати свідчення і відповідати на запитання. Надання фальшивих свідчень (неправдиві свідчення або приховування правди) карається. Це стосується як кримінальних, так і цивільних та адміністративних справ. Якщо ти як свідок маєш якісь права (зокрема, на відмову давати свідчення), тебе про це поінформують; брак такого інформування є великою процедурною помилкою і в такому разі ти не можеш нести відповідальність за наслідки. Як свідок, ти маєш право вимагати повернення коштів, які були витрачені у зв'язку з необхідністю бути присутнім в суді – треба заявити про це найпізніше після закінчення розгляду справи. Як свідок ти маєш обов'язок з'являтися на виклик відповідного органу. Роботодавець зобов'язаний відпустити особу, яку було викликано особисто представником адміністрації, судом, прокуратурою, поліцією, слідчими органами (залишаючи за особою право на збереження заробітної плати на час відсутності на робочому місці, або звернувшись по відшкодування цієї суми віддо органу, який викликав особу як свідка).

Джерело: *Encyklopedia prawa nie tylko dla prawników*, Видавництво Park, Bielsko-Biała 2002, стор. 650, 652.

Після прочитання тексту

Після ознайомлення з текстом заповни літерами П і Н колонку з правої сторони, заклавши ліву, щоб не керуватися попередніми відповідями. Перевір, скільки разів попередні оцінки підтвердились, а де ти помилився. Повернись до тексту. Знайди фрагменти, які примусили тебе скоригувати свої попередні знання. Що тебе найбільше вразило?

Ślady twojego myślenia, у: „Czytam więc jestem”, додаток до „Gazety Wyborczej” від 28.09.2004р.

Тож як вчити читати?

Ось кілька порад, завдяки яким Ви створите в класі атмосферу для читання з розумінням. Увага! Не лише на уроках польської мови, на уроках зі всіх предметів.

НАМАГАЙТЕСЯ ТАК ВЧИТИ	ТАКИХ МЕТОДІВ КРАЩЕ УНИКАТИ
Читайте учням вголос фрагменти цінних текстів.	Учні мовчки читають самостійно.
Залиште учням певну свободу у виборі текстів.	Вчитель сам обирає усі тексти для читання учнями.
Заохочуйте до читання різноманітних текстів.	Вчитель обирає лише позиції, які відповідають його уподобанням.
Робіть акцент на розумінні тексту, визначенні центральної ідеї, значенні твору.	Вчитель робить акцент на специфічних вміннях аналізу тексту, наприклад, розпізнаванні стилістичних засобів чи граматичних форм.
Трактуйте читання як процес: звертайтеся до попередніх знань учнів, допоможіть їм обрати стратегії активного читання, дайте час на пояснення та коментарі після читання.	Вчитель трактує читання тексту як одне закрите завдання («прочитали текст – і все»).
Створіть поле для дискусії між учнями-читачами, обміну враженнями, формулювання висновків.	Учень читає сам і не обмінюється з іншими своїми враженнями.
Підбирайте тексти і завдання для різних груп учнів відповідно до їх зацікавлень.	Кожен учень читає одне і те ж саме, зазвичай підбір текстів і завдань відбувається на основі складності (слабші учні отримують коротші тексти).
Придумуйте цікаві письмові завдання як перед читанням, так і після нього.	Вчитель не дає письмових завдань, пов'язаних з читанням.
Оцінюйте прогрес учня на основі того, скільки і що він читає (чи має навик читання), ставлення до книжок, як глибоко розуміє те, що читає.	Вчитель оцінює вміння читати в основному на підставі текстів, які перевіряють запам'ятовування конкретної інформації.
Учні читають із розумінням на усіх предметах (на історії, фізиці, релігії).	Лише вчителі польської та іншої мов усвідомлюють, що вони навчають читати.

Jak więc uczyć tego czytania, в: „Czytam więc jestem”, додаток до „Gazety Wyborczej” від 28.09.2004р.

Як привити дитині любов до книжок?

Нижче подані двадцять дві ідеї для вчителів, особливо тих, які навчають малих дітей.

1. З наймолодшого віку оточуйте учня книжками, приведіть його до бібліотеки та читального залу, відвідайте книгарні і магазини антикваріату. Навіть якщо дитина ще не вміє читати, допоможіть їй зрозуміти, що записані на папері знаки відповідають словам, які ми промовляємо. Нехай спостерігає за способом читання – зліва направо, рядок за рядком, сторінка за сторінкою. Нехай разом з Вами водить пальцем по тексті.
2. Пропонуйте учням загадки: Де є початок книжки? З якого місця почнемо читати? Що треба прочитати, коли закінчиться перший рядок? Що зробити, коли закінчиться сторінка?
3. Повертайтеся до знайомих текстів. Заохочуйте дитину вивчати напам'ять та цитувати терміни, звороти, фрагменти (особливо римовані).
4. Пропонуйте учням відгадати, про що йтиметься на наступній сторінці. Коли вони розкажуть продовження історії, перевірте, чи відгадали вони ідею автора. А може, ідеї учнів є цікавішими?
5. Пам'ятайте про книжки з-поза сфери художньої літератури. Адже діти можуть цікавитись тваринами, космосом, динозаврами або футболом. Можете разом розглядати *Ілюстрований словник польської мови* або інші словники для дітей.
6. Навчіть дітей звертати увагу на ілюстрації, які часто несуть додаткову інформацію. Попросіть, щоб на основі ілюстрації вони детально описали героя або оточення, в якому він перебуває.
7. Обговорюйте літературу, ставте такі запитання: Чи подобається вам ліс, в якому гуляють діти? Чи він подібний до лісу, в якому ми були? Чи хотіли б ви туди потрапити?
8. Запропонуйте дітям уявити себе героями історії і попросіть відтворити фрагмент подій зі своєї точки зору.
9. Складіть з дітьми оповідання. Спробуйте його записати (може, на комп'ютері) і опублікувати у формі книжечки. Прослідкуйте, щоб в публікації було зазначено: назву, автора, ілюстратора, місце і дату видання. Поясніть, як з'являється книжка. В розмовах з дітьми використовуйте відповідні терміни: книжка, назва, автор, публікація, оповідання, вірш, зміст, вступ, закінчення, передмова, післямова, ілюстратор, герой, постать, розділ тощо.
10. Не змушуйте дітей слухати і говорити про книжку, якщо у них зник інтерес.
11. Не встановлюйте наперед час на роботу над книжкою. Діти відчувають примус і замість того, щоб полюбити читання, можуть його зненавидіти. Покажіть дитині, що Ви також любите читати і що читання є важливим для Вас. Можете встановити години тиші – індивідуального читання – або час на спільне читання однієї книжки.
12. Не пропускайте жодної можливості, щоб показати, що завдяки читанню Ви вирішуєте щоденні проблеми. Разом з дітьми: перевірте в розкладі, о котрій годині від'їжджає автобус; прочитайте, який фільм можна сьогодні подивитись; пошукайте адресу найближчого магазину велосипедів; приготуйте салат за рецептом.
13. Навчіть дітей добре ставитись до книжок: брати чистими руками, обережно перегортати сторінки, ставити на спеціальну полицку (не кидати до коробок з іншими іграшками).

14. Знайдіть час на читання зі старшими дітьми шкільних текстів та розмову про них.
15. Простежте, щоб діти, навчаючись читати, не зачитували словосполучення механічно.
16. Зробіть так, щоб зацікавити дітей змістом. Перевірте, чи вони розуміють усі слова.
17. Запропонуйте дітям, щоб вони передивились ілюстрації, прочитали назву книжки та заголовки розділів і вгадали, про що ця книжка. Читання буде служити перевіркою того, чи мали вони рацію.
18. Допоможіть дітям зрозуміти структуру тексту, наприклад, виділити головних персонажів, причини і наслідки окремих епізодів. Поговоріть про те, як побудоване оповідання, який в ньому є найважливішим посилком.
19. Пограйте в «уяви собі»: Що було б, якби герой не встиг на потяг? Що було б, якби мама Кая була чарівницею? Що було б, якби це відбувалося у сучасному місті?
20. Спробуйте якнайшвидше підготувати дітей до читання різних текстів: літературних, інформаційних, книжок, журналів тощо. Покажіть дітям, що часом ми лише шукаємо інформацію, а часом читаємо уважно, щоб не пропустити жодного слова.
21. Пограйте з енциклопедією. Пошукайте, наприклад, щось цікаве про життя стародавніх греків, можете обмінятися інформацією.
22. Пограйте зі словником, наприклад, іншомовних слів: «Знайдіть якесь дуже довге слово на «б». Що воно означає?».

Jak rozkochać dziecko w książkach, в: „Czytam więc jestem”, додаток до „Gazety Wyborczej” від 28.09.2004р.

Як критично мислити перед телевізором?

Перегляд телепередач, який вважають зазвичай розвагою, що отупляє мозок, можна використати для навчання критичному мисленню. Це не значить, що треба критикувати усе, що показують на ТБ, слід відрізняти речі цікаві і такі, що розвивають, від того, що шкодить. Тут особливо добре видно, що критичне мислення залучає не лише розум, але й почуття. Захват, зворушення або злість чи азарт, які ми пізнаємо перед телевізором, можуть мати ключове значення для оцінки і розуміння того, що передається. Що зробити, щоб час, проведений перед телевізором, не був марно витраченим?

Щоб критично мислити перед телевізором, треба:

- ставити запитання

Яка програма підходить рівню наших знань і очікуванням? Чи людина, яка її підготувала, думала так, як ми? Що нового дізнаємося, а що лише собі пригадаємо? Що автори передачі думають про нас? Чому вважають, що це може нас зацікавити? Чи добре передбачили наші реакції? Чи смішне те, що повинне розсмішити?

- розпізнавати упередженість

Багато людей вірять, що інформація по телебаченню повинна бути правдивою. Критичне мислення вимагає установки, що більшість новин подається зі специфічної точки зору. Треба навчитися її розпізнавати. Хтось нас переконує, що мобільні телефони знищують мозок, але біопаливо не шкодить нашим автомобілям. Звідки це відомо? Чого хочуть досягнути ті, хто нам про це говорить?

- перевіряти контекст

Хто, до кого і за яких умов говорить? Де трапилась подія? Коли? Вага інформації від журналіста без зазначення джерела або навіть офіційної заяви єпископа про те, що Папа Римський повинен приїхати до Польщі, є набагато нижчою, ніж офіційне повідомлення з Ватикану.

- шукати інші точки зору та джерела інформації

Чи ми можемо перевірити цю інформацію? Чи можемо її порівнювати з іншими? Як цю жорстоку сцену бачить молодша дитина?

Десять запитань до реклами

Реклама, особливо на телебаченні, оперує сильними емоційними асоціаціями, використовує стереотипи, звертається до бажань, мрій та комплексів. Однак, навіть дивлячись рекламу, можна вчитися критичному мисленню.

Виконайте наступну вправу: оберіть популярну останнім часом рекламу (телевізійну чи з преси), найліпше парафармацевтичний продукт харчування чи косметику (крем, що підтягує шкіру, гель для душу або зубну пасту) і спробуйте відповісти на запитання:

- Про який продукт ідеться в рекламі?
- Якими є головні цілі цієї реклами?
  - збільшення продажів продукту
  - покращення чи зміна іміджу продукту або фірми
  - залучення нової групи споживачів
  - інформація про новий продукт, акцію тощо.
- До кого насамперед скерована реклама?
  - до всіх отримувачів
  - до підлітків
  - до жінок певного віку (якого?)
  - до чоловіків певного віку (якого?)
  - до домогосподарок
  - до батьків малих дітей
  - до бізнесменів
  - до майбутніх пенсіонерів тощо.
- Які способи (техніки переконання) використовують в цьому оголошенні?
  - звернення до стереотипів звичайних людей (опосередковано – таких, як ти)
  - звернення до традиції (типовий мотив в рекламі банків або пива, що виробляється протягом століть)
  - підкреслення, що щось є натуральним (косметика)
  - сім'я, діти, тепло домашнього вогнища як контекст реклами, наприклад, продуктів харчування
  - посилення привабливості шляхом підкреслення, що продукту може не вистачити (кількість екземплярів обмежена)
  - пригода, веселе проведення часу, «відрив» у рекламі, спрямованій на підлітків

- Яке з тверджень, що містяться в рекламі, можна вважати інформацією? Чи є вона правдивою?
- До якого авторитету звертаються автори реклами? Наскільки це джерело є надійним?
- Якої корисної інформації бракує?
- Яку користь принесе нам використання, споживання продукту? Чи відомо, якими є побічні ефекти?
- Як представлені характеристики продукту, щоб підсилити його привабливість?
- В який спосіб слід було би змінити рекламу, щоб вона краще інформувала про продукт?

Стань детективом реклами

Кілька додаткових порад:

- особливо уважно читай інформацію, представлену малим шрифтом, часом саме там «собака заритий»
- пам'ятай, що здебільшого продукт насправді виглядає інакше, ніж в рекламі (продукти харчування в рекламі майже завжди є штучними, малі елементи показують як великі)
- авторитети, фахівці (лікарі, науковці), зірки екрану чи спорту, «звичайні люди» отримали гроші за те, що говорять, а їхні слова були написані авторами реклами
- часто вказані в рекламі ціни є нижчими, ніж насправді (з податком/без податку, найдешевша версія)
- не піддавайся часто фальшивій інформації про обмежену доступність продукту (кількість товарів обмежена) – відомо, що це збільшує привабливість продукту.

При підготовці використано: *Think TV: A Guide to Managing TV in the Home*, Nova Scotia Department of Education, 2000.